

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

2011-2013

DEEL 2

DOORWERKING, ACTIVITEITEN

EN MENSEN

2014, Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag
© Sommige rechten zijn voorbehouden / Some rights reserved
Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in
de Creative Commons licentie Naamsvermelding 3.0 Nederland.
Voor de volledige tekst van deze licentie
zie <http://www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/>

Vormgeving: Ellen Bouma, www.ellenbouma.nl
Productie en eindredactie: Martijn de Groot, www.martijndegroot.com
Drukwerk: Vijfkeerblauw
Foto omslag: Geert Zijlstra
Foto's binnenwerk: Copyright vermeld naast de foto

www.rda.nl

Raad voor Dierenaangelegenheden
Ministerie van Economische Zaken
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Bij de productie van dit verslag is gebruik gemaakt van papier dat het
keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is
het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is
het papier 100% chloorvrij gebleekt en 100% gerecycled.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGHENEDEN

2011-2013

DEEL 2
DOORWERKING,
ACTIVITEITEN
EN
MENSEN

RAAD VOOR DIERENAANGELEGHENEDEN

Inhoud

1 Doorwerking van eerdere zienswijzen	3
1.1 Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven (2008)	3
1.2 Zichtbaar beter: de rol van de dierenarts voor het algemeen belang (2009)	3
1.3 Verantwoord Houden (2009)	4
1.4 Fokkerij en Voortplantingstechnieken (2010)	4
1.5 Agenda voor het Dierbeleid (2010)	5
2 Andere uitingen en activiteiten	6
2.1 Essaybundel <i>De mens centraal?</i> (2012)	6
2.2 Rondetafelgesprek Pelsdierhouderij (2012)	6
2.3 Rondetafelgesprek Schaalgrootte intensieve veehouderij (2012)	7
2.4 Deelname staatssecretaris van EZ aan RDA-vergadering	7
3 De raad aan het werk	8
3.1 Geschiedenis	8
3.2 Huidig doel en samenstelling	8
In memoriam prof. dr. Henk Vaarkamp	9
3.3 RDA-leden en hun achtergrond	9
3.4 Werkwijze	10
3.5 Participatie	10
3.6 De aanpak van zienswijzen in de verslagperiode	11
3.7 De aanpak van eerdere zienswijzen, relevant voor de verslagperiode	12
4 Personeel	13
4.1 Personele bezetting	13
4.2 European Forum of Animal Welfare Councils (EuroFAWC)	13
Personele bezetting van het RDA-team	13
Bijlage	14
Samenvatting van RDA-activiteiten, relevant voor de verslagperiode 2011-2013	14

1 Doorwerking van eerdere zienswijzen

Het maatschappelijk effect van een zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden krijgt in het algemeen in de loop van enige tijd zijn beslag. In de verslagperiode kon dus ook nog de doorwerking op maatschappelijke discussies worden waargenomen van zienswijzen die in de voorafgaande periode waren gepubliceerd. De volgende paragrafen bieden daarvan een samenvattend overzicht.

1.1 Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven (2008)

'Dierenwelzijn inclusief diergezondheid zal in megabedrijven in beginsel niet beter of slechter zijn dan in de huidige zgn. familiebedrijven', stond te lezen in deze zienswijze. Daarmee werd afgerekend met het idee dat schaalvergroting en dierenwelzijn niet samen kunnen gaan. Tegelijk wees de raad erop dat een relatief grote afstand tussen megabedrijven onderling zorgt voor minder grote diergezondheidsrisico's dan wanneer zulke bedrijven zouden samenklonteren. Bij familiebedrijven is de kans groot op een relatief kleine ramp en bij megabedrijven is de kans klein op een grote ramp, schreef de raad. Waar veel grote bedrijven bij elkaar liggen, bestaat daarom een relatief grote kans op een grote ramp met betrekking tot diergezondheid.

De zienswijze kwam verschillende keren aan de orde in de Tweede Kamer. Dat was bijvoorbeeld het geval bij het rondetafelgesprek Schaalgrootte intensieve veehouderij, dat op 16 mei 2012 werd georganiseerd door de toenmalige Vaste Kamercommissie Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I). Het daarvoor door de raad geleverde *position paper* laat zien dat na de verschijning

Foto: Nationale Beeldbank

van deze zienswijze nieuwe inzichten zijn verworven en dat de raad intussen nieuwe met deze problematiek samenhangende zienswijzen heeft gepubliceerd. Daarin wordt er onder meer op gewezen dat kostprijsgedrevenheid in de veehouderij vernieuwingen in de weg staat, en dat een centrale plaats voor dierenwelzijn in het innovatiebeleid misschien wel meer oplevert dan een beleid dat zich richt op een *level playing field*.

De aandacht voor dit onderwerp heeft, mede gevoed door de RDA-zienswijze, geleid tot verschillende initiatieven om de intensieve veehouderij duurzamer te maken en op een meer afgewogen manier om te gaan met schaalgrootte (zoals het 'Brabantse model' waarbij de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij wordt gehanteerd).

1.2 Zichtbaar beter: de rol van de dierenarts voor het algemeen belang (2009)

In deze zienswijze kiest de raad als uitgangspunt dat een dierenarts niet alleen zieke dieren beter maakt, maar ook maatschappelijke taken vervult als het bewaken van dierenwelzijn, voedselveiligheid en volksgezondheid.

De raad benadrukt dat de dierenarts onafhankelijk moet te zijn om de rol van autoriteit te kunnen vervullen, en geeft verschillende adviezen om die onafhankelijkheid en de professionaliteit van dierenartsen te versterken.

Deze zienswijze is als bijlage opgenomen bij het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, het orgaan van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde¹.

¹ *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 1 oktober 2009

Ook heeft het stuk, samen met twee rapporten van bureau Berenschot², bijgedragen aan het besluit van de KNMvD en de veehouderijorganisaties om een Diergeneesmiddelenautoriteit op te richten. Deze draagt bij aan meer transparantie in het voorschrijven en toepassen van diergeneesmiddelen.

De overheid heeft wetten en regels ingevoerd om de rol van de dierenarts als onafhankelijk poortwachter bij het diergeneesmiddelengebruik op veehouderijbedrijven te versterken, zoals in april 2014 de UDD-regeling (Uitsluitend Door Dierenarts). Het streven om voorschrijven en verhandelen van diergeneesmiddelen te ontkoppelen is daarbij losgelaten, in lijn met de bevindingen van de raad. Ten slotte heeft de zienswijze bijgedragen aan de

² Naar een Nederlands Model: de positie van de dierenarts bij het verminderen van het gebruik van antibiotica in de veehouderij; Berenschot, november 2011 en 'Wat zijn de effecten van het ontkoppelen van voorschrijven en verhandelen van diergeneesmiddelen door de dierenarts'; Berenschot, februari 2010.

oprichting van het kwaliteitssysteem voor dierenartsen: *De Geborgde Dierenarts*.

1.3 Verantwoord Houden (2009)

De dierhouder is eerstverantwoordelijke voor het welzijn, inclusief de gezondheid, van zijn dier, concludeerde de raad in deze zienswijze. De overheid is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van leven van dieren in Nederland en heeft daartoe een ordenende, beschermende en bevorderende rol. Dit rapport vormt de gids om de rollen en verantwoordelijkheden te verduidelijken van allen die bij de dierhouderij in Nederland betrokken zijn. Ook beschrijft de zienswijze hoe dierenwelzijn anno 2009 gedefinieerd moet worden en hoe een 'goed dierenwelzijn' bereikt kan worden.

De raad heeft zelf voor publicatie van deze zienswijze zorg gedragen. *Verantwoord houden* heeft de basis gelegd voor toekomstige zienswijzen van de raad over gerelateerde

onderwerpen, zoals:

- *Fokkerij en voortplantingstechnieken* (2010)
- *Winstgevend welzijn* (2012)
- *Zorgplicht natuurlijk gewogen* (2012)
- *Onder voorwaarden houden van dieren* (2013)

In de media was er veel aandacht, zoals in het *Algemeen Dagblad* ('Permanent houdverbod voor dierenbeul'), *De Telegraaf* ('Dieren houden is geen recht van mensen'), *Trouw* ('Dierenwelzijn moet in Grondwet'), op *Dierenwelzijnsweb* ('Optimaal niveau van dierenwelzijn nieuw vertrekpunt') en *Dierennieuws* ('Eindverantwoordelijkheid dierenwelzijn moet in de grondwet'), op de VARA-radio en op specialistische websites zoals die van de faculteit Diergeneeskunde.

1.4 Fokkerij en Voortplantingstechnieken (2010)

In deze zienswijze geeft de raad een aantal aanbevelingen om maatschappelijk verantwoord en transparant om te gaan met fokkerij. Onder andere wordt het gebruik aanbevolen van het door de raad vastgestelde *Afwegingsmodel voor Fokkerij en Voortplantingstechnieken*, en adviseert de raad de overheid om kaders en randvoorwaarden te stellen. Daarnaast stelt de raad een viertal kaders vast als uitgangspunten voor de fokkerij:

- Behoud van vitaliteit en fysieke gezondheid
- Behoud van soorteigen gedrag en mentale gezondheid
- Behoud van integriteit
- Behoud van genetische diversiteit.

In december 2010 biedt de staatssecretaris van EL&I de zienswijze aan de Tweede Kamer aan. Daarbij geeft hij een eerste reactie op deze zienswijze aan de hand van al lopende beleidsdossiers, en zegt toe om later op andere onderdelen van de zienswijze te reageren. In september

2011 stuurt de staatssecretaris de Tweede Kamer zijn visie op het fokkerijbeleid in relatie tot welzijn en gezondheid van de dieren, zoals eerder door hem toegezegd. De bewindspersoon neemt vrijwel alle overwegingen uit de zienswijze over, waaronder ook het uitgangspunt dat de fokkerij plaats moet vinden binnen de door de raad geadviseerde kaders. Daarbij onderschrijft hij het idee van de door de raad voorgestelde zogenaamde ‘proefpolders’ waarin verschillende belanghebbenden samenwerken aan een verantwoorde fokkerij van dieren.

De zienswijze heeft de discussie over ethiek in fokkerij- en voortplantingstechnieken aangejaagd en daarbij de basis gelegd voor de beleidslijn van het ministerie over fokkerij. Zo zijn in het conceptbesluit Gezelschapsdieren de kaders uit de RDA-zienswijze overgenomen. Ook leidt de zienswijze tot allerlei initiatieven van bedrijfsleven, verenigingen en samenwerkingsverbanden. Zo nemen in 2011 drie grote fokbedrijven zelf het initiatief om het door de raad ontwikkelde afwegingskader in de genoemde ‘proefpolders’ toe te passen. Ze blijken hiermee zeer tevreden en willen het afwegingskader verder in hun dagelijkse praktijk toepassen. De Raad van Beheer op kynologisch gebied in Nederland neemt het initiatief voor een actieplan voor het fokken van honden.

1.5 Agenda voor het Dierbeleid (2010)

In deze zienswijze onderscheidt de raad zeven taken voor de overheid in de komende jaren:

- Met een transparant en integraal *Afwegingsmodel voor Dierbeleid* beleid opstellen en actualiseren;
- Regelmatig kennis en morele opvattingen over het houden van dieren inventariseren in een *Trendanalyse Denken over Dieren*;
- Met het *Afwegingsmodel voor Dierbeleid* de antwoorden op de volgende vraagstukken actualiseren:

Foto: Marcel van den Bergh \ EZ

- a. De rechtvaardiging van het feit dat wij dieren houden;
 - b. De rechtvaardiging van de doelstellingen waarvoor wij dieren houden. Deze afweging zou moeten leiden tot een *Positief- en Negatieflijst Doelstellingen Dierhouderij*;
- Invulling geven aan de RDA-zienswijze *Verantwoord Houden* over de wijze waarop wij dieren houden;
 - Elementaire wetenswaardigheden over omgaan met en houden van dieren opnemen in de lesstof van het basisonderwijs;
 - In alle vormen van dierhouderij transparantie bevorderen;
 - Rollen en verantwoordelijkheden inventariseren ten aanzien van niet- en semi-gehouden dieren in natuurgebieden en in het wild.

Bovendien dringt de raad erop aan dat een drietal ethische vraagstukken wordt beantwoord, namelijk: mogen we dieren houden, voor welke doeleinden mogen we dat en op welke wijze?

In juni 2011 vraagt de Tweede Kamer in een motie aan de regering om een afwegingsmodel te ontwikkelen zoals in de zienswijze wordt aanbevolen.

Het ministerie van (toen nog) Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) laat naar aanleiding van de zienswijze de *Trendanalyse Denken over Dieren: dier en ding, zegen en zorg* opstellen en stuurt die in juni 2012 aan de Tweede Kamer. De analyse wordt gebruikt bij het opstellen van de nota *Dierenwelzijn en Diergezondheid* van de staatssecretaris van EL&I.

Ook organiseert het ministerie het project *Rechtvaardiging voor het houden van dieren* om de fundamentele vraag ‘voor welke doeleinden mogen we dieren houden?’ verder te doordenken. Het eindverslag van dit project, dat enthousiaste reacties krijgt van de deelnemers, wordt aan de Tweede Kamer aangeboden. Het wordt daar echter mede door de wisseling van kabinetten nooit inhoudelijk behandeld.

De *Agenda voor het Dierbeleid*, en met name het afwegingsmodel, is eveneens gebruikt in de voorbereiding van de conferentie *Minding Animals 2012* in Utrecht, die academici in de sfeer van dierenwelzijn, ethiek en dierproeven samenbracht met politici en belangengroepen.

Ook voorzitter Ohl van de raad neemt deel aan de conferentie. Datzelfde geldt voor het Rondetafelgesprek over schaalgrootte in de intensieve veehouderij, georganiseerd door het ministerie van EL&I in mei 2012. Een paper van de raad, gebaseerd op de *Agenda voor het Dierbeleid*, draagt bij aan de voorbereiding van het gesprek.

Ook anderen, waaronder de fokkerijsector, maken gebruik van het afwegingskader van de RDA.

2 Andere uitingen en activiteiten

Naast het voorbereiden en publiceren van zienswijzen heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden in de verslagperiode ook op andere manieren zijn gedachtegoed onder de aandacht gebracht. In deze paragraaf worden de belangrijkste activiteiten op dit gebied weergegeven.

2.1 Essaybundel *De mens centraal? Ethische dilemma's bij gezondheidsbeleid met goede zorg voor dier en natuur* (2012)

In 2012 is in samenwerking met het Centrum voor Ethiek in Gezondheidszorg (CeG) en de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) een essaybundel tot stand gebracht over de vraag: 'In hoeverre moet het humane gezondheidsbeleid meer dan nu rekening houden met de natuur in het algemeen en dieren in het bijzonder?'

Bijdragen van RDA-leden aan deze bundel:

- 'Dieren zijn de speelbal van selectieve empathie en selectief beleid' (ir. M. de Jong-Timmerman)
- 'Effecten van volksgezondheidsbeleid op natuur en biodiversiteit: bewustwording noodzakelijk' (prof. mr. A.A. Freriks)
- 'Naar een afwegingsmodel voor gezondheidsbeleid: ontwerp van een instrument voor de identificatie van morele vraagstukken in het Nederlandse gezondheidsbeleid' (prof. dr. F. Ohl en dr. F.J.M. Meijboom)

Op 5 april 2012 is de bundel aangeboden aan prof. dr. Louise Fresco, destijds hoogleraar Grondslagen van duurzame ontwikkeling in internationaal perspectief aan de Universiteit van Amsterdam. Tegelijk is hij toegestuurd aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de staatssecretaris van EL&I.

In de media is een aantal malen geciteerd uit de bundel,

Foto: De Beeldkuil

die ook een van de inspiratiebronnen is geweest van de *One-Health*-denkstroming in Nederland welke uitgaat van een nauwe verbondenheid tussen humane en dierlijke gezondheid.

2.2 Rondetafelgesprek *Pelsdierhouderij* (2012)

Op 7 juni 2012 neemt de RDA-voorzitter deel aan het Rondetafelgesprek Pelsdierhouderij, georganiseerd door de Vaste Kamercommissie EL&I. Dat doet ze aan de hand van een *position paper* van de raad, waarin ervoor wordt

gepleit bij het benaderen van dit probleem de drie vragen te beantwoorden die ook in de *Agenda voor het Dierbeleid* (zie p. 5) aan de orde worden gesteld: a) mogen we dieren houden, b) voor welke doeleinden mogen we dat en c) op welke wijze? Het voorstel van de Tweede Kamerleden Van Velzen en Waalkens om de pelsdierhouderij te verbieden³ zegt gebaseerd te zijn op dierenwelzijns-

³ 2008: voorstel van wet van de houdende een verbod op de pelsdierhouderij (*Wet verbod pelsdierhouderij*) (kst-30826-1 e.v.); 2012: Voorstel van wet van de leden Van Gerven en Dijsselbloem tot nadere wijziging van de *Wet verbod pelsdierhouderij* (kst-33076-1 e.v.).

aspecten (i.e. vraag c). De onderbouwing daarvan lijkt vooral gebaseerd op de onwenselijkheid van dierlijke productie voor luxe goederen (i.e. vraag b).

Het betreffende wetsvoorstel wordt op 14 januari 2013 in de *Staatscourant* gepubliceerd als de *Wet verbod pelsdierhouderij*.

2.3 Rondetafelgesprek Schaalgrootte intensieve veehouderij (2012)

Op 16 mei 2012 neemt voorzitter Frauke Ohl van de raad deel aan de hand van een RDA-*position paper* deel aan het Rondetafelgesprek Schaalgrootte intensieve veehouderij, georganiseerd door de Vaste Kamer-commissie EL&I.

In het betreffende paper wordt de verbinding gelegd tussen de een drietal RDA-zienswijzen:

- Diergezondheid en dierenwelzijn op Mega-bedrijven (2008)
- Agenda voor het Dierbeleid (2010)
- Winstgevend Welzijn (2012)

De RDA-voorzitter beklemtoont in haar bijdrage de huidige maatschappelijke onrust in ons land over hoe we met productiedieren omgaan. Als je alleen grenzen stelt aan de schaalgrootte, vermijd je ten onrechte de vraag hoe we om zouden moeten gaan met productiedieren, aldus Ohl. De Kamercommissie heeft deze redeneerlijn niet overgenomen.

2.4 Deelname staatssecretaris van EZ aan RDA-vergadering

Om met de raad kennis te maken neemt staatssecretaris Dijkema van Economische Zaken deel aan de RDA-vergadering van 8 april 2013. Er wordt gesproken over de rol van de RDA, over gevraagde en signalerende zienswijzen, over adviesonderwerpen en over de samenwerking tussen de raad en het ministerie. Het is een geanimeerd

gesprek. De staatssecretaris geeft aan blij te zijn met een eigen deskundigenpanel. Zij benadrukt de onafhankelijkheid en zelfstandigheid van de raad in zijn zienswijzen, zowel inhoudelijk als in de keuze van onderwerpen. Het is aan de raad en aan het ministerie om die onafhankelijkheid zorgvuldig te bewaken.

Ook worden er afspraken gemaakt over het bespreken van de strategische agenda's, zodat zienswijzen van de raad over de juiste onderwerpen en op het juiste moment beschikbaar zijn. Afgesproken wordt dat in vervolggesprekken aandacht zal worden besteed aan het benutten van de zienswijzen van de raad bij het tot stand komen van beleid.

Foto: Thinkstock / indigolotos

3 De raad aan het werk

3.1 Geschiedenis

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is in 1993 op basis van Artikel 2 van de *Gezondheids- en welzijnswet voor dieren* als adviesraad van de minister van LNV ingesteld. Werkterrein: dierenwelzijn, diergezondheid en biotechnologie. Alle Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) op deze terreinen moesten voor advies aan de raad worden voorgelegd. Daarnaast kon de raad de minister ook op eigen initiatief van advies dienen.

De raad zoals hij nu is samengesteld en functioneert is het resultaat van een aantal aanpassingen sinds de instelling in 1993. In 1997, bij de invoering van de *Aanpassingswet Herziening Adviesstelsel*, verviel de verplichting om de AMvB's aan de raad voor te leggen. Ook besloot de toenmalige bewindspersoon om de focus van de raad meer naar de functie van een overlegplatform voor de dierhouderij te laten groeien. De resultaten van de besprekingen binnen dit platform gingen veelal nog steeds in de vorm van een, gevraagd of ongevraagd, advies naar de minister van LNV.

In de daarop volgende jaren deden zich veel veranderingen voor rondom dierenwelzijn, diergezondheid en biotechnologie. Zo besloot het kabinet in 2001 het werkveld van de biotechnologie onder te brengen in de Commissie Biotechnologie bij Dieren (CBD), onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ministeries van LNV en VWS.

In 2008 is de raad op grond van een wettelijke verplichting geëvalueerd, met een aantal veranderingen als gevolg. Zo is in 2009 de samenstelling veranderd. De RDA is nu, naar model van de Gezondheidsraad, een orgaan van onafhankelijke deskundigen: wetenschappelijke experts en sectordeskundigen. Sectordeskundigen

zijn personen met specifieke (praktijk)kennis van of een bijzonder netwerk in een bepaalde diergerelateerde sector. De raad is daardoor in staat om afgewogen zienswijzen te formuleren vanuit vele invalshoeken, zowel vanuit de praktijk als vanuit de wetenschap.

In de verslagperiode is ook de aanwezige expertise verbreed naar kennis over semi- en niet-gehouden dieren zodat ook op die terreinen de raad kan adviseren. In het algemeen zoekt de raad naar leden met een brede expertise die ook buiten de kaders van hun eigen werkzaamheden en achtergronden kunnen denken.

3.2 Huidig doel en samenstelling

Tegenwoordig is de RDA een raad van deskundigen die de staatssecretaris van Economische Zaken adviseert over vraagstukken van het nationale en internationale beleid voor dierenwelzijn en diergezondheid. Dat gebeurt op verzoek van de bewindspersoon of -vrouw of op eigen initiatief. Het gaat vaak om ingewikkelde, multidisciplinaire vraagstukken, waarbij de raad zich op de meest recente wetenschappelijke, maatschappelijke en ethische ontwikkelingen wil baseren. De RDA mag bestaan uit 'een voorzitter en ten hoogste 49 andere leden', die er allen op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraakzitting in hebben. De sectordeskundigen hebben dus geen belangenbehartigende rol in de raad. In de verslagperiode had de raad rond veertig leden. De raadsleden worden benoemd door de bewindspersoon van EZ. De ministeries van Economische Zaken en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, dragen de leden voor in samenspraak met de raad. Onafhankelijke gedachtevorming staat hoog in het vaandel van de raad. Daarom worden vergaderingen niet meer bijgewoond door vertegenwoordigers van beide ministeries.

In memoriam prof. dr. Henk Vaarkamp

Op donderdagavond 13 oktober 2011 overleed, geheel onverwacht, prof. dr. Henk Vaarkamp. Hij werd 61 jaar. Het bericht van zijn overlijden werd in veterinaire en dierhoudende Nederland met ontzetting ontvangen.

Henk Vaarkamp was sinds 2006 de markante voorzitter van de Raad voor Dierenaangelegenheden. Eind 2010 benoemde staatssecretaris Bleker hem daarnaast tot voorzitter van de Beheeradvies-commissie voor de Oostvaardersplassen. Henk Vaarkamp was ook vicedecaan van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, hoogleraar Veterinaire Apotheek, lid van de Management Board van de European Medicines Agency, commissaris van de Rabobank in zijn woonplaats en betrokken bij ontelbaar veel andere initiatieven op het gebied van de diergeneeskunde en de dierhouderij.

Henk stond boven alle partijen en belangen en hij had het ongekeerde talent om mensen op een uiterst vriendelijke manier ongezoeten de waarheid te zeggen, waarna de meest heikele kwesties zich als vanzelf leken op te lossen. Hij was een mensenmens, altijd op zoek naar datgene wat de ander dreef. Een gemakkelijke prater met een ongelooflijk arsenaal aan fantastische anekdotes, en een harde werker die zijn leven leefde volgens het motto van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde: 'Tot heil van mens en dier'.

Wij missen hem zeer.

3.3 RDA-leden en hun achtergrond (alle leden benoemd per 1/9/2012*)

Naam
Expertise
Oriëntatie (Praktijk, Wetenschap en/of Beleid)

Prof. dr. ir. J.A.M. van Arendonk

Fokkerij en genetica
Wetenschap

Dr. H.M.G. van Beers

Varkenshouderij; Diergeneesmiddelen
Wetenschap, Praktijk

Dr. F.W.A. Brom

Ethiek
Wetenschap, Beleid

Mr. A.G. Dijkhuis

Faunabeheer; Ruimtelijke ordening
Praktijk, Beleid

W. van Eijk

Aquacultuur
Praktijk, Beleid

Prof. mr. A.A. Freriks

Dier & Recht; Omgevingsrecht
Wetenschap, Praktijk

Prof. dr. L.J. Hellebrekers

Diergeneeskunde; Gezelschapsdieren
Beleid, Wetenschap

Prof. dr. ir. W.H. Hendriks

Diervoeding
Wetenschap

Dr. S.A. Hertzberger

Retail
Praktijk, Beleid

J. Hesterman

Hobbydierhouderij
Praktijk

A.J.M. van Hoof

Melkveehouderij; Diergezondheid
Praktijk, Beleid

Dr. ing. H. Hopster

Dierenwelzijn
Wetenschap, Beleid

Prof. dr. ir. R.B.M. Huirne

Dierhouderij & Economie
Wetenschap, Praktijk, Beleid

Ir. M.J.B. Jansen

Retail
Beleid

Prof. dr. ir. M.C.M. de Jong

Veterinaire epidemiologie
Wetenschap

J. Th. de Jongh

Gezelschapsdieren (beroepsmatig)
Beleid

Ir. M. de Jong

Dierenbescherming
Beleid

Drs. J. Kaandorp

Dierentuindieren
Wetenschap, Praktijk, Beleid

Prof. dr. F. van Knapen

Veterinaire volksgezondheid
Wetenschap, Beleid

Prof. dr. P.A. Koolmees

Geschiedenis van de diergeneeskunde
Wetenschap

Ir. J. Lokhorst

Paardenhouderij
Praktijk, Beleid

Dr. C. van Maanen

Virologie
Wetenschap

Dr. F.L.B. Meijboom

(dier)Ethiek
Wetenschap

Prof. dr. D.J. Mevius

Infectieziekten; Immunologie
Wetenschap

Prof. dr. F. Ohl, voorzitter

Gedragsbiologie; Dierenwelzijn
Wetenschap

Dr. A. Ploeg †

Gezelschapsdieren
Praktijk, Beleid

Drs. P.I. Polman

Hobbydierhouderij
Praktijk, Beleid

Ir. P. Poortinga

Pluimveehouderij
Praktijk, Beleid

Ir. F. van der Schans

Landbouw & Milieu
Wetenschap, Beleid

Prof. dr. M.M. Sloet van Oldruitenborg-Oosterbaan

Paardenhouderij; Paardengeneeskunde
Wetenschap, Beleid, Praktijk

Prof. dr. F.J. van Sluijs

Gezelschapsdieren
Wetenschap

Prof. dr. J.A. Stegeman

Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren
Wetenschap

Ir. M.H.A. Steverink

Biologische veehouderij; Tussensegmenten; Ketenmanagement
Praktijk, Beleid

H.W.A. Swinkels

Vleeskalverhouderij
Praktijk, Beleid

Drs. H.M. van Veen

Dierenbescherming; Keurmerken
Beleid, Praktijk

P.J. Vingerling

Tussensegmenten; Ketenmanagement
Praktijk

Prof. dr. C.M.J. van Woerkum

Communicatie
Wetenschap

W. Zwanenburg

Varkenshouderij
Praktijk, Beleid

* Behalve dr F.J.M. Meijboom, die is benoemd per 1/7/2013

Eervol ontslagen als raadslid

Dr. F.W.A. Brom, per 1/9/2012

Ir. J. Lokhorst per 1/11/2013

Dr. C. van Maanen per 1/9/2012

Prof. dr. D.J. Mevius per 1/9/2012

Ir. P. Poortinga per 1/9/2012

Prof. dr. F.J. van Sluijs per 1/9/2012

Prof. dr. C.M.J. van Woerkum per 1/9/2012

* Alex Ploeg is met zijn vrouw, hun zoon en een vriend omgekomen bij de crash van het Malaysian Airlines-toestel op 17 juli jl. Wij zullen zijn sterke betrokkenheid missen.

3.4 Werkwijze

Het meeste inhoudelijke werk ter voorbereiding van een zienswijze wordt verricht in zogenaamde fora. Deze bestaan in het algemeen uit vijf tot tien raadsleden, soms aangevuld met experts van buiten de raad. Per vraagstuk wordt door de voorzitter van de raad een dergelijk forum uit raadsleden samengesteld met voor het vraagstuk relevante expertise. Een forum wordt voorgezeten door een raadslid.

Het forum komt zo vaak bijeen als nodig. Het stelt een concept-zienswijze op, die door alle raadsleden in een z.g. horizontale toets worden becommentarieerd. Het forum stelt daarna, met inachtneming van de reacties uit deze toets, in samenspraak met de voorzitter van de raad de definitieve zienswijze op. Het betreft dan dus een zienswijze van de voltallige Raad voor Dierenaangelegenheden.

Binnen de raad hoeft niet onder alle omstandigheden consensus te bestaan over een bepaalde zienswijze. Een zienswijze kan ook minderheidsstandpunten bevatten. Een zienswijze bevat over het algemeen een inventarisatie van de relevante wetenschappelijke kennis, het maatschappelijk krachtenveld en daaruit volgende beleidsopties. Waar mogelijk worden ook de ethische aspecten van een vraagstuk nader uitgewerkt. Een zienswijze kan desgewenst een beleidsvoorkeur aangeven, maar het maken van beleidskeuzes is aan de politiek.

Na het uitbrengen van de zienswijze wordt het betreffende forum weer opgeheven.

3.5 Participatie

De raad is in de verslagperiode vier keer plenair bijeengekomen:

- 17 november 2011 in het NH hotel te Den Haag,
- 17 februari 2012 in Kasteel Groeneveld te Baarn,
- 14 december 2012 in Kasteel Groeneveld te Baarn,
- 8 april 2013 bij KiVi Niria te Den Haag.

De deelname aan de raadsvergaderingen vertoont in de verslagperiode een duidelijk stijgende lijn. Aan de vergadering in 2011 nam 56% van de leden deel, aan de eerste bijeenkomst in 2012 66%, aan de tweede in dat jaar 72% en bij de vergadering in 2013 bedroeg de opkomst 82%. Gemiddeld ligt de deelname over de jaarverslagperiode dus op 69%.

Zoals bleek in paragraaf 3.3 zijn in de verslagperiode vier fora actief geweest. Op grond van hun expertise hebben achttien leden aan deze fora deelgenomen, waarvan vier aan twee van deze fora.

3.6 De aanpak van zienswijzen in de verslagperiode

Richtsnoer Ganzendoden (2012)

RDA-bureau stelde een discussiestuk op op basis van literatuur- en expertkennis. Deze is door het ministerie van EZ ter consultatie voorgelegd aan een aantal stakeholders (partijen die deelnamen in de Ganzen-7, de Dierenbescherming en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging). Op basis van dit alles heeft het RDA-bureau een concept-zienswijze opgesteld. Deze is na twee rondes van horizontale toetsing vastgesteld.

Foto: Provincie Noord-Holland

Diergezondheid en dierenwelzijn op megabedrijven (2008)

Opgesteld volgens de RDA-werkwijze van vóór 2009. RDA-bureau stelde concept-zienswijze op. Deze is twee maal tijdens plenaire raadsvergaderingen besproken.

Foto: Nationale Beeldbank

Winstgevend Welzijn, over het creëren van kansen (2012) *(Profitable Welfare – Improving Farm Animal Welfare by facilitating innovation processes and using market forces)*

Forumleden: Dr. S.A. Hertzberger, Dr. ing. H. Hopster, Ir. P. Poortinga, Ir. M.H.A. Steverink, MFM (voorzitter), H.W.A. Swinkels, Drs. H.M. van Veen, P.J. Vingerling, W. Zwanenburg.
Forumvergaderingen: 1 februari 2012, 4 april 2012, 3 mei 2012 en 7 juni 2012.

Foto: BuitenBeeld/Mareel van den Bergh

Zichtbaar beter: de rol van de dierenarts voor het algemeen belang (2009) – (Visibly better)

Forumleden: Prof. dr. L.J. Hellebrekers, Prof. dr. F. van Knapen (voorzitter), Prof. dr. P.A. Koolmees, Ir. P. Poortinga, Ir. F.C. van der Schans, Prof. dr. J.A. Stegeman, H.W.A. Swinkels, W. Zwanenburg
Extern deskundige: drs. W. Koster

Foto: BuitenBeeld/Mareel van den Bergh

Zorgplicht Natuurlijk Gewogen (2012) *(Duty of Care, Naturally)*

Omdat het hier om een voor de RDA nieuw thema ging dat ook een aanzienlijke expertise van buiten de raad vereiste, heeft allereerst het RDA-bureau een discussiestuk opgesteld op basis van een brainstormsessie met enkele externe experts. Dit discussiestuk is getoetst door de raad en vervolgens voor reactie voorgelegd aan een aantal externe organisaties met deskundigheid op het gebied van het maken en uitvoeren van natuurbeleid. Het discussiestuk en de externe inbreng zijn door het RDA-bureau verwerkt tot een concept-zienswijze. Deze is na twee rondes van horizontale toetsing vastgesteld.
Externe deskundige: prof. dr. R.J. Putman (University of Glasgow, VK).

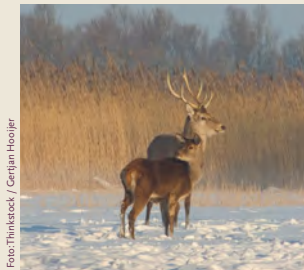

Foto: Thinkstock / Certjan Hooger

Verantwoord honden houden: paal en perk aan onaanvaardbaar gedrag van honden en hun houders (2013)

Forumleden: Prof. dr. L.J. Hellebrekers (voorzitter), Ir. M. de Jong-Timmerman, Drs. J. Kaandorp, Ir. F.C. van der Schans.
Extern deskundige: dr. F.L.B. Meijboom (Ethiek Instituut, Universiteit Utrecht).
Forumvergaderingen: 20 maart 2013, 24 april 2013 en 22 mei 2013.

Foto: Thinkstock / Ingram Publishing

3.7 De aanpak van eerdere zienswijzen, relevant voor de verslagperiode

Grip op ingrepen (2013)

Forumleden: Prof. dr. ir. J.A.M. van Arendonk, Prof. mr. A.A. Freriks, Dr. ing. H. Hopster, J.Th. de Jong, Drs. P.I. Polman, MPH, Drs. H.M. van Veen (voorzitter).

Forumvergaderingen: 1 mei 2013, 13 augustus 2013, 27 mei 2013 en 9 juli 2013.

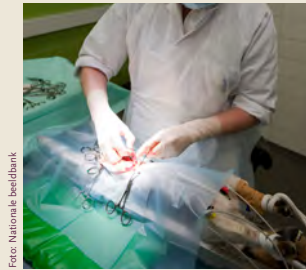

Foto: Nationale beeldbank

Verantwoord Houden (2009)

(Responsible Animal Keeping)

Forumleden: Dr. F.W.A. Brom, Prof. mr. A.A. Freriks (voorzitter), Prof. dr. L.J. Hellebrekers, Dr. ing. H. Hopster, Prof. dr. ir. R.B.M. Huirne, Prof. dr. F. Ohl, Drs. H.M. van Veen, Prof. dr. C.M.J. van Woerkum.

Foto: Buiten-beeld/ Marcel van den Bergh

Protocol gestrande grote zeezoogdieren (2013)

Gezien de korte tijd die voor het opmaken van deze zienswijze beschikbaar was is een verkorte procedure gevolgd. Na consultatie van de RDA-leden Van der Schans en Kaandorp heeft het RDA-bureau een verkorte zienswijze opgesteld. Deze is na twee rondes van horizontale toetsing vastgesteld.

Foto: Geert Aerts, IMARES

Fokkerij en Voortplantingstechnieken (2010)

(Breeding & Reproductive Technologies)

Forumleden: Prof. dr.ir. J.A.M. van Arendonk (voorzitter), J.E. Hesterman, Dr. ing. H. Hopster, J.Th. de Jongh, Ir. J. Lokhorst Drs. H.M. van Veen.

Extern deskundige: Prof. dr. E. Schroten (voorzitter van de Commissie Biotechnologie bij Dieren).

Foto: Thinkstock / jpyroza

Onder voorwaarden houden van dieren (2013)

Forumleden: W.H.B.J. van Eijk, Prof. dr. L.J. Hellebrekers (voorzitter), Prof. dr. ir. M.C.M. de Jong, Drs. J. Kaandorp

Extern deskundige: dr. Claudia M. Vinke (faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht).

Forumvergaderingen: 16 september 2013, 1 oktober 2013, 9 oktober 2013 en 26 november 2013.

Foto: Buiten-beeld/ Marcel van den Bergh

Agenda voor het Dierbeleid (2010)

(Moral issues and public policy on animals)

Forumleden: Dr. H.M.G. van Beers-Schreurs, Prof. dr. L.J. Hellebrekers, A.J.M. van Hoof, Dr. ing. H. Hopster, Ir. M. de Jong-Timmerman, J.Th. de Jongh, Prof. dr. P.A. Koolmees, Prof. dr. F. Ohl (voorzitter), Ir. P. Poortinga, Ir. F.C. van der Schans, Prof. dr. F.J. van Sluijs, H.W.A. Swinkels, W. Zwanenburg.

Extern deskundige: Dr. F.L.B. Meijboom (Universiteit Utrecht, Ethiek Instituut).

Foto: Ellen Booms

Bijlage

Samenvatting van RDA-activiteiten, relevant voor de verslagperiode 2011-2013

Diergezondheid en dierenwelzijn op Megabedrijven (2008)

Op verzoek van de Tweede Kamer heeft de raad een deeladvies uitgebracht over de gevolgen van de schaalvergroting naar megabedrijven in de varkens- en pluimveehouderij, met dierenwelzijn en diergezondheid als onderwerp. Het Milieu- en Natuurplanbureau, de Raad voor het Landelijk Gebied en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu behandelen in hun deeladviezen de milieu-, volksgezondheids- en ruimtelijke orderingsaspecten.

Zichtbaar beter: de rol van de dierenarts voor het algemeen belang (2009) – (Visibly Better)

De minister van LNV heeft de raad gevraagd te kijken naar de onafhankelijke positie van de dierenarts en zijn rol voor het algemeen belang. In zijn zienswijze hierover is het uitgangspunt voor de raad dat een dierenarts niet alleen zieke dieren beter maakt, maar dat dierenartsen ook een belangrijke rol hebben bij het bewaken van dierenwelzijn, voedselveiligheid en volksgezondheid. Dit zijn taken in het algemeen belang; het gaat om het bewaken van veiligheidsnormen en waarden die in de maatschappij belangrijk gevonden worden.

Verantwoord Houden (2009) (Responsible Animal Keeping)

Wat zijn de verantwoordelijkheden en rollen van houders, de overheid en andere partijen ten aanzien van dierenwelzijn en diergezondheid bij productiedieren, gezelschapsdieren en hobbydieren? Op deze vraag van de minister van LNV concludeert de raad dat de dierhouder eerstverantwoordelijke is voor het welzijn, inclusief de gezondheid, van zijn dier. De overheid is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van leven van dieren in

Nederland en heeft daartoe een ordenende, beschermende en bevorderende rol.

Dit rapport vormt de gids om de rollen en verantwoordelijkheden van allen die bij de dierhouderij in Nederland betrokken zijn te duiden.

Fokkerij en Voortplantingstechnieken (2010) (Breeding & Reproductive Technologies)

Naar aanleiding van de maatschappelijke zorg over ontwikkelingen in de fokkerij die invloed kunnen hebben op de gezondheid of het welzijn van landbouw- en gezelschapsdieren, stelde de minister van LNV aan de RDA de vraag: 'Wat zijn de ontwikkelingen in de fokkerij van landbouw- en gezelschapsdieren, welke invloed hebben deze ontwikkelingen op de gezondheid en het welzijn van landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren en sluiten de ontwikkelingen aan bij de maatschappelijke verwachting en de ambitie voor een duurzame veehouderij in 2023'. Deze vraag is later uitgebreid met de vraag om 'een inventarisatie van de ethische aspecten van voortplantingstechnieken bij dieren'.

Agenda voor het Dierbeleid (2010) (Moral Issues and Public Policy on Animals)

In de *Agenda voor het Dierbeleid* stelt de raad zeven dierenvraagstukken voor de komende kabinetsperiode aan de orde op basis van de maatschappelijke veranderingen in het denken over dieren. De raad constateert daarnaast dat deze diervraagstukken terug te voeren zijn op drie fundamentele, ethische vraagstukken: mogen we dieren houden, voor welke doeleinden mogen we dat en op welke wijze?

Richtsnoer Ganzendoden (2012)

De staatssecretaris van EZ heeft aan de raad gevraagd: 'Wat is – in enkele specifiek aan te wijzen praktijksituaties – een uitvoerbare en maatschappelijk geaccepteerde methode voor het doden van wilde (stand)ganzen die het onnodig lijden van de dieren voorkomt; afgewogen tegen de alternatieve dodingmogelijkheden.' De raad heeft de verschillende methoden om

wilde ganzen te doden met elkaar vergeleken en een inschatting gemaakt welke dodingmethoden het meest aanvaardbaar zijn. De raad doet geen uitspraak over de aanvaardbaarheid van het doden zelf. De zienswijze heeft ook geen betrekking op alternatieven voor doden.

Winstgevend Welzijn, over het creëren van kansen (2012) (Profitable Welfare – Improving Farm Animal Welfare by facilitating innovation processes and using market forces)

Vanuit het uitgangspunt 'Marktwerking als Motor voor Meer Dierenwelzijn in de veehouderij' laat de RDA zien waarom en hoe marktwerking als belangrijkste driver voor duurzame dierenwelzijnverbeteringen in de veehouderij moet worden ingezet. Deze zienswijze bevat aanbevelingen voor de ketenpartijen in de agrofoodsectoren én voor de overheid, want: 'via marktwerking regelen' is iets anders dan 'aan de markt laten'.

Zorgplicht Natuurlijk Gewogen (2012) (Duty of Care, Naturally)

De maatschappelijke belangstelling voor het welzijn van dieren in de natuur neemt toe en tegelijkertijd wordt de verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid verplaatst van het Rijk naar de provincies. Om de makers en uitvoerders van natuurbeleid te ondersteunen biedt de raad handreikingen voor een consistente en goed onderbouwde manier om onze verantwoordelijkheden jegens dieren in de natuurlijke omgeving vorm te geven.

De mens centraal? Ethische dilemma's bij gezondheidsbeleid met goede zorg voor dier en natuur (2012)

In samenwerking met het Centrum voor Ethiek in Gezondheidszorg (CeG) en de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) is deze essaybundel tot stand gekomen. De centrale vraag is 'In hoeverre moet het humane gezondheidsbeleid rekening houden met de natuur in het algemeen en dieren in het bijzonder?' Tien essayisten, waaronder leden van de Raad voor Dierenangelegenheden, hebben zich elk vanuit hun eigen expertise over deze vraag gebogen.

Paper voor Rondetafelgesprek Pelsdierhouderij (2012)

De RDA beargumenteert in dit paper dat de (morele) afweging van het gebruik van dieren over alle gebruiksdoelen heen expliciet en consistent moet worden gemaakt. Het streven naar een verbod op de pelsdierhouderij, ook in de publieke opinie, lijkt gebaseerd op de huidige praktijk van pelsdierhouderij. Het veronderstelt dat er een structurele welzijnsaantasting plaatsvindt ongeacht de wijze waarop in deze houderij het bont wordt geproduceerd. Hoe deze productie wél zou mogen plaatsvinden wordt niet afgewogen. Daardoor lijkt deze discussie geen recht te doen aan het gegeven dat in Nederland het houden en doden van dieren voor de productie van luxe voedingsmiddelen in andere gevallen wel degelijk is toegestaan.

Paper voor Rondetafelgesprek Schaalgrootte intensieve veehouderij (2012)

In dit paper beargumenteert de RDA dat de maatschappelijke onrust rond megabedrijven in feite gaat over de manier waarop wij omgaan met productiedieren. Bij het beperken van deze discussie tot het al dan niet vaststellen van grenzen voor de omvang van veebedrijven wordt onvoldoende recht gedaan aan die maatschappelijke onrust.

Grip op ingrepen (2013)

In deze zienswijze presenteert de raad het afwegingskader voor ingrepen bij dieren: veranderingen aan het dier zoals snavelkappen, leewieken en staarten couperen, maar ook tatoeëren, vriesbranden, (routinematige) keizersneden en castraties. De raad heeft een model ontwikkeld waarmee op consistente en transparante wijze de afweging kan worden gemaakt om een ingreep wel of niet toe te laten.

Verantwoord honden houden (2013)

De raad beantwoordt in deze zienswijze de vraag hoe wij maatschappelijk onaanvaardbaar gedrag van honden en agressie in het bijzonder kunnen voorkómen, met als doel beter gesocialiseerde honden en in het verlengde daarvan een substantiële

vermindering van het aantal bijtincidenten. Daarop constateert de raad dat er behoefte is aan consistent en transparant beleid dat toegesneden is op de verschillende contexten waarin bijtincidenten plaatsvinden en dat rekening houdt met de belangen van alle betrokken partijen.

De raad concludeert ook dat het weliswaar gemeenten, politie en Openbaar Ministerie zijn die de uitvoering van het hondenbetenbeleid ter hand nemen, maar dat het ministerie van EZ hen moet voorzien van adequate rechtsmiddelen om dat effectief en consistent te kunnen doen. De raad doet daar een aantal specifieke aanbevelingen voor.

Protocol gestrande grote zeezoogdieren (2013)

In de zomer van 2013 stuurt staatssecretaris Dijkzema een eerste versie van haar protocol voor gestrande grote zeezoogdieren naar de Tweede Kamer. Daarbij zegt zij toe de Raad voor Dierenaangelegenheden te vragen om zijn zienswijze op dit protocol. Dat gebeurt op 2 oktober 2013. De raad adviseert het door hem opgestelde afwegingskader te gebruiken en doet een aantal praktische aanbevelingen.

Onder voorwaarden houden van dieren (2013)

Staatssecretaris Dijkzema van Economische Zaken heeft de raad gevraagd een zienswijze op te stellen over het onder voorwaarden houden van dieren. Aanleiding is het vaststellen van positieflijsten voor te houden zoogdieren.

De raad heeft de staatssecretaris in november 2013 een eerste deel van haar zienswijze gestuurd als een tussenadvies. Hierbij ligt de nadruk op de context waarin houderijvoorschriften hun werk moeten doen en waarin de raad aanbevelingen doet voor het opstellen en vaststellen ervan. Tevens bevat deze zienswijze, als voorbeeld, voorschriften voor vier diersoorten (fret, hamster, chinchilla en cavia).

Foto: Thinkstock / Albyde Tweede